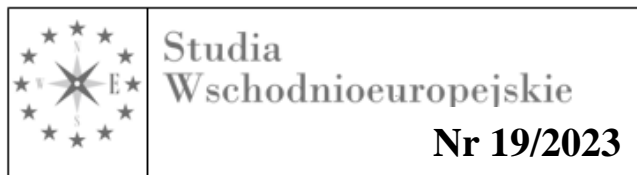

Waldemar Kaak

Akademia im. Jakuba z Paradyża
w Gorzowie Wielkopolskim

Karolina Cedro

Akademia im. Jakuba z Paradyża
w Gorzowie Wielkopolskim

Handel ludźmi na terenie Europy Środkowo – Wschodniej

Wstęp

Wolnym jest ten, kto nie został zniewolony przez żadną nikczemność...⁹⁶. Pojęcie handlu ludźmi jakkolwiek bardziej lub mniej znane, w przypadku próby wykrywalności tego zjawiska może przysparzać parę problemów. Chodzi głównie o pytania: Czym jest handel ludźmi i kiedy mamy z nim do czynienia? Sama definicja handlu ludźmi wydaje się mocno uregulowana zarówno w prawie krajowym jak i międzynarodowym. Mimo to, w momencie kiedy dana osoba może być potencjalną ofiarą tego procederu, sprawa wydaje się bardziej skomplikowana. Idąc dalej jedna z form tej działalności, czyli handel dziećmi również wydaje się być złożone i wieloaspektowe, szczególnie w przypadku małych i nieletnich bez opieki. Mimo to, w artykule skupiono się głównie na problemie handlu dziećmi w Europie a nie opisem umocowań prawnych dotyczących handlu ludźmi. Przy wyszukiwaniu samego hasła: handel dziećmi, można znaleźć wiele publikacji na ten temat, jednak problem powstaje przy definicji małych i nieletnich bez opieki. W artykule tym posłużono się definicją, przyjętą przez Agencję Frontex, czyli Europejską Agencję Straży Granicznej i Przybrzeżnej, ponieważ w zasadzie to tylko Agencja zajęła się powyższym problemem i najlepiej opisuje oraz oddaje obraz obecnej sytuacji dotyczącej handlu dziećmi, wyszczególniając właśnie osoby małe i nieletnie bez opieki, począwszy aż od 2010 r. Z dłuższej perspektywy, przeglądając dostępne źródła można dostrzec, że mimo pewnych informacji, które docierają poprzez wszelkiego rodzaju media, na temat wyżej wymienionego procederu, to częściej można usłyszeć albo o wykorzystaniu do pracy (praca przymusowa) – co stanowi jedną

⁹⁶Cytaty: *Cyceron*, <http://www.wyczytaj.pl/cytaty/cyceron/wolnym-jest>, [dostęp: 20.03.2023 r.].

z form handlu ludźmi, czy bardziej drastycznie na temat handlu żywym towarem – organami, częściami ludzkiego ciała. W przypadku tych zjawisk sprawa wydawać powinna być klarowna – następuje porwanie dziecka, następnie jego przekazanie do rodziny zastępczej albo dochodzi do innych podobnych sytuacji, kiedy takie dziecko niekoniecznie jest pod czyjąś opieką. Dzisiaj jednak częściej się słyszy na temat zagrożeń w cyberprzestrzeni, gdzie szczególnie dość dużą grupę ryzyka albo też grupę wrażliwą stanowią dzieci. Przy okazji tego procederu, niejednokrotnie można usłyszeć na temat wykorzystania seksualnego takiego dziecka nie tylko poprzez Internet. [...] *warto dodać, że rozwój Internetu i nowoczesnych technik komunikowania się sprawił, że zmienił się zakres i profilu handlu dziećmi. [...] Coraz powszechniejsze staje się sprzedawanie dzieci urodzonych przez matki zastępcze lub kobiety, dla których rodzenie i sprzedawanie dzieci jest źródłem utrzymania. Często też grupy przestępcze zajmujące się werbowanie kobiet do prostytucji zajmują się procederem sprzedawania ich dzieci*⁹⁷. Bazując na danych publikowanych przez Agencję działającą w Europie, czyli głównie Frontex podkreślić należy, że proceder ten dobrze się miewa w zasadzie nie tylko na terenie Europy ale i na całym świecie.

Handel dziećmi jako jedna z form handlu ludźmi

Handel ludźmi to przestępstwo naruszające podstawowe prawa człowieka. Jego istotą jest wykorzystanie człowieka nawet za jego zgodą, przy użyciu konkretnych metod i środków. W prawie międzynarodowym będzie to uprowadzanie, zwabianie lub dostarczanie osób w celu uprawiania nierządu, nawet za ich zgodą. W zależności od form jakie przyjmie ten proceder. Wybrane typy przestępstw handlu ludźmi to na przykład: prostytucja, pornografia, praca przymusowa, żebractwo, wyłudzenia świadczeń socjalnych, handel dziećmi, przemyt ludzi i nielegalna migracja. *Handel ludźmi został zdefiniowany w dyrektywie UE dotyczącej handlu ludźmi jako werbowanie, transport, przekazywanie, przechowywanie lub przyjmowanie osób, w tym przypadku dzieci, w tym wymiana lub przekazanie kontroli nad tymi dziećmi w celu wyciszenia. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/UE z dnia 5 kwietnia 2011 r. w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar, zastępująca decyzję ramową Rady 2002/629/WSiSW (art. 2 ust. 1). W art. 2 ust. 3 określono cele wyciszenia, które obejmują „co najmniej wykorzystanie prostytucji innych*

⁹⁷M. Pietras-Eichberger, *Europejskie akty prawne [w:] Handel ludźmi przestrzeń prawno karna i kryminalistyczno-kryminologiczna*, P. Łabuz, I. Malinowska, M. Michalski, T. Safjański (red.), Warszaw 2017, s. 23.

osób lub inne formy wykorzystania seksualnego, pracę lub usługi o charakterze przymusowym, niewolnictwo lub praktyki podobne do niewolnictwa, zniewolenie albo usunięcie organów”. Może do niego dojść z zastosowaniem groźby lub przemocy bądź innych form przymusu, uprowadzenia, oszustwa, podstępny, poprzez nadużycie uprawnień lub wykorzystanie sytuacji bezbronności, lub też wręczenie lub przyjęcie płatności lub korzyści dla uzyskania zgody osoby sprawującej kontrolę nad inną osobą, w celu wycisku. W art. 2 ust. 5 dyrektywy dotyczącej handlu ludźmi doprecyzowano jednak wyraźnie, że: w przypadku gdy ostatecznym celem jest wycisk dziecka, stanowi on przestępstwo handlu ludźmi, nawet jeśli nie posłużono się żadnym z wymienionych wcześniej środków⁹⁸. Generalnie sam proceder handel ludźmi sytuuje się zamiennie w czołówce z handlem narkotykami i bronią palną, jako najbardziej dochodowe źródło dla zorganizowanych grup przestępczych, z uwagi na niską wykrywalność tego przestępstwa. Proces zatrzymania i ukarania sprawców tego czynu jest trudny z powodu wielu czynników leżących również po stronie ofiar tego przestępstwa⁹⁹. Modus operandi sprawców handlu ludźmi jest ogromny i tak w zasadzie wiemy tylko o tak zwanej „szczytce góry lodowej”. Podobnie jest w przypadku handlu dziećmi.

Zdjęcie 1 Przyjęcie i pomoc migrantom

Źródło: Frontex, Fundamental rights training for border guards, trainers' manual, Warsaw 2013, s. 38.

⁹⁸Frontex, *VEGA Podręcznik: dzieci na lotniskach – zagrożenia dla dzieci w drodze, wytyczne dla Straży Granicznej*, Warszawa czerwiec 2015, s. 18.

⁹⁹M. Pietras-Eichberger, *cit...*, s.25.

Handel dziećmi, będzie ściślejszym pojęciem od handlu ludźmi z racji tego, że stanowi jedną z jego form. *Handel dziećmi nie jest tylko przestępstwem transgranicznym: ponieważ celem działalności przestępczej jest wyzysk dzieci, handel dziećmi może odbywać się w ramach granic krajowych. Oprócz bycia ofiarą handlu ludźmi niektóre dzieci mogą także potrzebować innych rodzajów ochrony międzynarodowej, takiej jak udzielenie azylu. Dzieci mają takie samo prawo do stosowania wobec nich zasady non-refoulement co osoby dorosłe. Prawa te są mocno zakorzenione w dorobku prawnym Unii Europejskiej w obszarze azylu (5 Dyrektyw Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/95/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie norm dotyczących kwalifikowania obywateli państw trzecich lub bezpaństwowców jako beneficjentów ochrony międzynarodowej, jednolitego statusu uchodźców lub osób kwalifikujących się do otrzymania ochrony uzupełniającej oraz zakresu udzielanej ochrony (wersja przekształcona). Przemyt dzieci oznacza organizowanie, w celu uzyskania, bezpośrednio lub pośrednio, korzyści finansowej lub innej korzyści o charakterze materialnym, nielegalnego wjazdu osoby na terytorium państwa-strony, którego taka osoba nie jest obywatelem lub w którym nie posiada stałego miejsca zamieszkania. (Na podstawie Protokołu przeciwko przemytowi migrantów drogą lądową, morską i powietrzną, uzupełniający Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej (protokół z Palermo z 2000 r.). Chociaż ten typ przestępstwa wykazuje podobieństwo do handlu dziećmi, nie należy mylić tych dwóch przestępstw. Celem handlu ludźmi jest wyzysk człowieka i uznaje się go za przestępstwo przeciwko osobie. Celem przemytu ludzi jest nielegalne wywiezienie osoby za granicę i uznaje się go za przestępstwo przeciwko suwerenności państwa. Handel ludźmi wiąże się z zamiarem wyzysku ludzi po przybyciu do państwa, natomiast rola przemytnika kończy się zwykle, gdy klient dociera do kraju docelowego. Handel ludźmi może odbywać się zarówno w ramach granic krajowych, jak i poza nimi, natomiast w przypadku przemytu chodzi o przemieszczanie na poziomie transgranicznym. W przypadku handlu ludźmi wjazd dziecka do danego państwa może mieć charakter legalny lub nielegalny, natomiast przemyt zwykle wiąże się z wjazdem nielegalnym. Handel ludźmi dotyczący osób dorosłych odbywa się zwykle pod przymusem lub w drodze podstępny. W przypadku przemytu jest odwrotnie: osoby przemycane prawie zawsze działają w porozumieniu z przemytnikami. Kiedy jednak w grę wchodzi dzieci, sytuacja staje się bardziej skomplikowana; Komitet Praw Dziecka ONZ autoryzuje poziom przedstawicielstwa dla dziecka, wyjaśnia jednak równocześnie, że zależy on od wieku i stopnia dojrzałości dziecka. Ponadto, mówiąc językiem prawnym, podejmowanie działań dotyczących dzieci wymaga zgody rodziców. Na większą uwagę w sprawach dotyczących dzieci zasługują zatem różne kwestie,*

takie jak poziom dojrzałości dziecka i wynikające z niej rozumienie całej sytuacji oczami dziecka. Jak zaobserwował Interpol, metody działania osób dopuszczających się handlu ludźmi i przemytu ludzi pod wieloma względami są do siebie podobne, co może utrudniać funkcjonariuszom organów ścigania rozróżnienie tych dwóch rodzajów przestępstwa. W wielu przypadkach odróżnienie handlu ludźmi od przemytu ludzi może nie być możliwe aż do zakończenia etapu transportu i rozpoczęcia etapu wycyzysku¹⁰⁰.

Powołując się na wspomnianą już Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar, w jej rozumieniu osoba poniżej 18 roku życia jest kwalifikowana jako dziecko. Nie rozgranicza ona na pojęcia małoletni czy nieletni. W tym przypadku jeżeli jest ona ofiarą handlu ludźmi, to automatycznie wzmocniono penalizację sprawców tego przestępstwa. Podobnie definiuje to pojęcie Agencja Frontex w specjalnie wydanych podręcznikach: *VEGA - dzieci na granicach lotniczych i na granicach lądowych – zagrożenia dla dzieci w drodze – wytyczne dla straży granicznej*, gdzie w prosty a zarazem szczegółowy sposób definiuje jak rozumiany jest małoletni czy nieletni. *Zgodnie z odpowiednimi międzynarodowymi i europejskimi normami prawnymi i przepisami dzieckiem jest każdy człowiek w wieku poniżej 18 lat, chyba że zgodnie z prawem odnoszącym się do danego dziecka pełnoletność jest osiągnięta wcześniej. Tradycyjnie terminem „niepełnoletni” lub „małoletni” można także określić każdą osobę, która nie ukończyła 18 roku życia. Większość linii lotniczych klasyfikuje także dziecko poniżej 3 roku życia jako „niemowlę”. W rzeczywistości liczy się rozumienie, kto jest przedmiotem niniejszego opracowania, a nie jak tę osobę należy nazywać. W przypadku gdy wiek osoby nie jest pewny oraz gdy istnieją powody, aby sądzić, że osoba ta jest dzieckiem, należy tę osobę tak traktować oraz, jeżeli jest to konieczne, zapewnić jej natychmiastową pomoc, wsparcie i ochronę do czasu, kiedy będzie możliwe przeprowadzenie rzetelnej oceny wieku (tj. domniemanie młodszego wieku). W związku z tym w przypadku jakichkolwiek wątpliwości zawsze należy zapewnić domniemanie bycia dzieckiem, a co za tym idzie – traktowanie przyjazne dziecku. Analogicznie dzieci, które są pod opieką, są to osoby, które nie ukończyły 18 roku życia oraz którym towarzyszy co najmniej jedno z rodziców lub opiekun prawny/zwyczajowy. Z kolei, dzieci bez opieki, inaczej małoletni bez opieki, to dzieci odseparowane od obojwojga rodziców i innych krewnych lub odpowiedzialnych za nich dorosłych oraz które na mocy przepisów lub zwyczaju nie podlegają opiece ze strony osoby dorosłej. Dzieci opuszczone po przybyciu na terytorium kraju – do czego może dojść np.*

¹⁰⁰Frontex, *VEGA Podręcznik...*, cit..., s. 19-21.

w krótkim czasie między lądowaniem ich samolotu a dotarciem do punktu obsługi imigracyjnej na lotnisku – również definiuje się jako dzieci bez opieki. Dzieci powinny być objęte pełną ochroną do czasu zapewnienia im, zgodnie z prawem lub zwyczajowo, opieki osoby dorosłej¹⁰¹. Warto zwrócić uwagę na jeszcze jeden aspekt związany z problematyką handlu dziećmi. Zjawisko, a raczej przestępstwo handlu dziećmi, nie jest tożsame z handlem osobami dorosłymi. Podlega ono innym regułom i jest uzależnione od aktualnego „zapotrzebowania rynku”. Występują szacunkowe dane na temat ofiar handlu dziećmi, czyli w zasadzie brak jest jednak nie tyle dokładnych, co rzeczywistych danych o liczbie dzieci, które są ofiarami handlu ludźmi. Sprawcy trudniący się pozyskiwaniem dzieci działają tam, gdzie brak jest kontroli państwa w przedmiocie prowadzenia stosownych rejestrów urodzeń i wykonywania np. obowiązku szkolnego przez dzieci. Ten problem dotyczy szczególnie państwa rozwijające się lub takie, na których terytorium toczy się konflikt zbrojny. Dzieci z tych państw, stanowią potencjalną grupę ryzyka, gdyż wiele z nich to dzieci osierocone i pozbawione opieki nawet dalszej rodziny. Bezdomność i bezbronność ułatwią werbunek do różnych form handlu ludźmi¹⁰².

Niektóre regulacje UE w zakresie handlu ludźmi

W kwestii prawa na temat handlu ludźmi znajdziemy szereg krajowych i międzynarodowych regulacji prawnych. W tym konkretnym przypadku, będą to europejskie akty prawne. W obecnym stanie prawnym w UE handel ludźmi jest wyraźnie zabroniony w Karcie Praw Podstawowych Unii Europejskiej, która posiada status prawa pierwotnego na równi z traktatami. Zakaz ten jest jednoznacznie i bezpośrednio wyrażony w art. 5 ust. 3 KPP: „5. Zakaz niewolnictwa i pracy przymusowej: 1. Nikt nie może być trzymany w niewoli lub w poddaństwie. 2. Nikt nie może być zmuszony do świadczenia pracy przymusowej lub obowiązkowej. 3. Handel ludźmi jest zakazany”. Ponadto z problematyką handlu ludźmi wiąże się również określony w art. 4 KPP zakaz stosowania tortur oraz niehumanitarnego i poniżającego traktowania oraz karaniami, a także art. 3 KPP traktujący o prawie człowieka do integralności¹⁰³. Jak niejednokrotnie podkreślał to między innymi Europol, czyli Agencja Unii Europejskiej ds. Współpracy Organów Ścigania: tam gdzie są narkotyki tam jest i broń palna, to w przypadku handlu ludźmi oczywistym jest korelacja tego zjawiska z procederem nielegalnej migracji. Podkreślić należy, że pojęcia nielegalnej migracji i handlu ludźmi, mimo,

¹⁰¹Frontex, *VEGA Podręcznik...*, cit..., s. 13-16.

¹⁰²M. Pietras-Eichberger, cit..., s 27-28.

¹⁰³M. Pietras-Eichberger, cit..., s. 20.

że krzyżują się wzajemnie to nie stanowią one tego samego proceduru¹⁰⁴. Kolejno Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego proceduru oraz ochrony ofiar została stworzona w celu ustalenia minimalnych standardów dotyczących określenia przestępstw i sankcji w związku z handlem ludźmi. Inną regulacją w tej sprawie jest Dyrektywa Parlamentu Europejskiej i Rady w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej, Strategia UE na rzecz zwalczania handlu ludźmi na lata 2021-2025 czy Konwencja Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi.

Raport o małoletnich bez opieki w europejskiej migracji z 2010 r.

Analizę przedmiotowego problemu rozpoczyna wydany przez Agencję Frontex: *Raport o małoletnich bez opieki w europejskiej migracji z 2010 r.* Zebrane dane są w zasadzie pierwszymi rezultatami Agencji, po zastosowaniu Dostosowanej Analizy Ryzyka na temat małoletnich bez opieki w europejskiej migracji. Analiza została przeprowadzona w odpowiedzi, na wniosek Komisji Europejskiej i skupiała się na identyfikacji w zakresie i charakterze tego zjawiska, profilu grupy szczególnego ryzyka, czynników przyciągające i wypychające a także na państwach członkowskich, które były głównie skoncentrowane na dostarczaniu prognoz średniookresowych trendów i oferujących rekomendacje w tej kwestii, w celu podjęcia akcji. Raport dotyczący małoletnich bez opieki w procesie migracyjnym identyfikował parę kluczowych trendów, profili oraz sposobów działania (modus operandi) w tej coraz bardziej widocznej i wrażliwej grupie ryzyka jaką są małoletni bez opieki. Nie byli oni zazwyczaj wykrywani na granicach zewnętrznych UE ale dopiero, kiedy okazało się, że są w miejscu docelowym bez opieki, podczas aplikacji o azyl. Pomimo upływu lat małoletni bez opieki reprezentują nadal, w szczególności wrażliwą grupę, która jest podatna na: seksualne, ekonomiczne bądź przestępcze wykorzystanie, zawierające w tym usunięcie organów. Stanowi ona część populacji, która powinna być bardziej i efektywniej chroniona. Raport ten, mimo, że analizowane w nim dane objęły cały rok 2008 i pierwszą połowę 2009 r. został przedstawiony w tym artykule celem, zobrazowania jak poważny był, jest i będzie to proceder. Sposoby działania (modus operandi) czy nawet szlaki handlu dziećmi nie duzo się różnią od tych

¹⁰⁴T. Semeniuk T., *Wystąpienie [w:] Ofiary handlu ludźmi*, L. Mazowiecka, (red.), Warszawa 2014, s. 27.

współcześnie. Wyjątkiem jest rozwinięta technologia i Internet, które zrodziły nowe zagrożenia w przeciagu prawie tych 12 lat.

Dzięki sieci przestępczym facylitatorzy tego procederu są mocno zaangażowani w handel oraz przemyt ludźmi do UE. Wśród takich osób, czerpiących korzyści z dzieci czasami zdarza się, że są to ich własni krewni. W niektórych przypadkach, nawet zwykłe spotkanie rodzinne, może zostać zorganizowane pod fałszywym pretekstem i może skończyć się na niewolnictwie domowych bądź innej formie pracy przymusowej, nawet noszącej znamiona prostytucji czy przestępstwa. Jakie główne trendy zidentyfikowano w tej dziedzinie? Chyba najbardziej odkrywczym trendem było to, że chociaż liczba nieletnich bez opieki, którzy nieregularnie przybywali do UE wydawało się, że spadła w wartościach bezwzględnych (zgodnie z generalną redukcją w migracji zarówno na poziomie europejskim jak i globalnym), to proporcja odsetek małoletnich, wydaje się rosnać. Co więcej, gwałtowny przepływ małoletnich bez opieki z Afganistanu wnioskujących o azyl stał się rosnącym źródłem obawy. W 2009 małoletni bez opieki pochodzenia afgańskiego pozostali w pierwszej piątce, po narodowościach: Somalii, Iraku, Nigerii i Erytreii. Ogólnie, małoletni pochodzenia afgańskiego i somalijskiego byli identyfikowani nie jako największa grupa, ale te które mają największe szanse na wzrost w średnim okresie. Małe dzieci, które przybywały do UE nieregularnie z tych krajów typowo miały 16 do 17 lat. W szczególności, byli to chłopcy, jak w przypadku wszystkich mniejszości migranckich, z wyjątkiem nigeryjskich narodowości. Afgańscy małoletni skłaniali się ku wschodniej części Morza Śródziemnego poprzez lądową lub morską drogę do Grecji, poprzez Turcję, jak to robili to ob. Iraku czy Iranu. Warto dodać, że odkad zbierane są dane do to droga lądowa: Turcja-Grecja stała się dominująca wśród nieregularnych migrantów jako całość. Nawet małoletni bez opieki z Rogu Afryki przesunęli się z tradycyjnego szlaku centralnego-śródziemnomorskiego w kierunku Grecji, a kiedy już tam dotarli, to próbowali uniknąć procesu wykrywania i identyfikacji i dotrzeć do miejsca docelowego. Małoletni bez opieki z Nigerii, głównie dziewczynki (średnio w wieku 15-17 lat), były klasycznie handlowane drogą powietrzną do UE. Wsiadały do samolotów z tak zwanymi facylitatorami i posiadając przy sobie oryginalne dokumenty podróży, wydawane przez lokalne władze, często poprzez korupcję. Te dokumenty były następnie wręczane facylitatorom podczas lotu. Po przybyciu natychmiast aplikowali o azyl jako jedna z dróg do przekroczenia granicy bez ważnej dokumentacji podróźnej. Dziewczynki te, lokowane w ośrodkach recepcyjnych, często dzwoniły pod umówiony numer kontaktowy i znikaly bez opieki, skąd były brane do miejsc pracy, które często implikowały prostytucje (Brytyjska Jednostka Sprawdzająca Azyl szacowała, że 60% małoletnich bez opieki, którzy byli lokowani

w centrach opieki społecznej, zaginęli i nigdy więcej nie zostali odnalezieni). Nigeryjskie zorganizowane grupy przestępcze prowadziły wysoce profesjonalny biznes handlu ludźmi na dokumentach podróży, które podawały fałszywą tożsamość. Ofiary często podpisywały tak zwany voovoo pakt a przed podpisaniem następowało wręczeniu długu uznania w kwocie 50,000 USD.

Somalijscy małoletni bez opieki, którzy zostali zwolnieni z regulacji Dublin II jako *“osoby wrażliwe”* byli często pierwszym członkiem rodziny, który przybywał do kraju przyjmującego. Silne więzy rodzinne i klany kulturowe to prawdopodobny tego wynik. Małoletni z Republiki Ludowej Chin, Indii, Wietnamu, Sri Lanki i Brazylii także często podróżowali drogą lotniczą używając dokumentacji albo/i fałszywych pozorów jak zorganizowane grupy, podając się za studentów albo jako podając inny powód: łączenie rodzin. Małoletni Chińczycy byli często wykorzystywani do zatrudnienia w pracy przymusowej jak również w handlu na tle seksualnym. W tym czasie najbardziej dotkniętym państwem członkowskim okazała się Szwecja. Była ona najbardziej popularnym krajem jako europejski kierunek podróży właśnie dla małoletnich bez opieki, którzy ubiegali się o azyl, odnotowano wzrost aż o 49% w ciągu dwóch lat (2008 i 2009). W szczególności somalijskie, afgańskie i rosyjskie narodowości gwałtownie rosły w liczbach mając na uwadze, że liczba nieletnich ubiegających się o azyl, o narodowości irackiej zmniejszyła się. Dokumentacja norweskie studia o EURODAC, czyli europejskiej bazy danych dotyczących odcisków palców ustaliła, że 75% młodych Afgańczyków starających się o azyl tutaj, wjechała poprzez Grecję. Holandia czasami była wybiera w celu wyczyszczenia sytuacji administracyjnej nieletnich poprzez ubieganie się o azyl w celu uzyskania certyfikatu z statusem osoby ubiegającej się o azyl. Jakies 90% aplikacji o azyl w Holandii podczas zbierania danych, zostały wykonane w głębi kraju, przeważnie na Lotnisku Schipol w Amsterdamie, gdzie aplikujący twierdzili, że dopiero co przylecieli i przekroczyli granicę przez przejście graniczne, ale jakimś sposobem niezauważeni/nieodnotowani... Inne kraje europejskiej były także dotknięte przez inne n narodowości, które używały dróg lotniczych podobnie jak chińskie czy hinduskie narodowości, skierowanych na Wielką Brytanię.

Zdjęcie 2 Małoletni wymagają specjalnej ochrony, ponieważ stanowią grupę wrażliwą, w szczególności narażoną na to by stać się ofiarami handlu ludźmi

Źródło: Frontex, *Situational Overview on Trafficking In Human Beings*, Warsaw, June 2011, s. 17.

Jakie perspektywy przedstawiła Agencja? W związku z globalnym spadkiem nieregularnej migracji, możliwym jest średniokresowy spadek liczby azylantów – w tym przypadku nieletnich bez opieki, którzy przybywają do UE. Jakkolwiek, dwa kraje pochodzenia, będą się nadal wyróżniać: Afganistan, pozostaje krajem wysoce niestabilnym z małą nadzieją na pokój, w przewidywanej przyszłości. Międzynarodowe rządowe i pozarządowe organizacje opisują pogarszające się warunki ekonomiczne i polityczne w tym kraju. Oczekuje się kontynuacji mocnych czynników wypychających dla migracji, zarówno regularnej jak i nieregularnej oraz Somalia, gdzie zaobserwowano przepływ 1.5 miliona przesiedleńców wewnętrznych i 561,154 uchodźców do krajów sąsiednich, wielu zakwaterowanych w okropnych warunkach. Ponadto spodziewane wzmocnienie prawodawstwa europejskiego dotyczącego nieletnich w wieku od 16 do 18 lat może skłonić pośredników i rodziny do coraz częstszego wysyłania młodszych nieletnich¹⁰⁵.

¹⁰⁵Frontex *Releases Report on Unaccompanied Minors in European Migration*, 13.12.2010 r., <https://frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/frontex-releases-report-on-unaccompanied-minors-in-european-migration-KuQSIC>, [dostęp: 07.04.2023 r.].

Zdjęcie 3 Dorosła migrantka z małaletnią, które utknęły na wyspie Kos

Źródło: Frontex, FRAN Quarterly – Issue 2 (Q2), April-June 2017, Warsaw, December 2017, s. 20.

Agencja Frontex, w prognozach dużo się nie pomyliła. Jak wiadomo, każdy rok będzie przynosił nowe wyzwania i zagrożenia, i tak kiedy w latach 2008-2009 r. głównie odnotowywano małaletnich bez opieki z Afryki Północnej to z danych zgromadzonych przez Agencję Frontex, podobnie sytuacja wyglądała w kolejnych latach, aż do 2015 r. do tak zwanego kryzysu migracyjnego, który potęguje migracje na szlaku śródziemnomorskim, ale też występuje migracja z różnych państw Afryki (np. Nigerii, Gwinei czy Kongo). Co więcej obserwuje się, że z roku na roku, w przypadku wykryć migrantów są to głównie młodzi mężczyźni, którzy przybywają do UE w poszukiwaniu lepszych warunków bytowych. Jak wiadomo i tutaj przy dużej grupie napływającej do UE, będą zdarzały się przypadki dzieci a także kobiet w ciąży. Co ciekawe, Szwedzi pod koniec 2011 r. zaobserwowali, że aplikujący o azyl były to coraz częściej kobiety z kilkoma dziećmi. Władze uważały, że zastosowanie opcji: samotny rodzic było celową próbą wydłużenia czasu trwania procedury azylowej. Nawiązując do tego zjawiska, to właśnie kobiety z dziećmi, bądź małaletni udają się w podróż do UE, właśnie w celu złożenia wniosku o azyl, niestety często przy tym pojawiają się różne zagrożenia jak chociażby przestępstwa związane z handlem ludźmi. Kobiety czy dzieci często nie mają pojęcia, w jakim procederze mogą uczestniczyć. Po 2015 r. będą to także takie narodowości migrantów jak: Iran, Afganistan, Pakistan czy Serbia. Jak wiadomo różnych sposobów działania (modus operandi) będą używać grupy migrantów i będzie to także uzależnione od regionu czy sytuacji. Afryka, Azja i Południowa Ameryka i takie narodowości jak Bangladesz, Pakistan, Maroko, Algieria, Syria czy Irak to nadal są kraje trzecie – grupy

ryzyka, z których utrzymuje się migracja. Rok 2018 uznaje się jako najmniej napływowy pod kątem dzieci od 3 lat, ale z drugiej strony zaobserwowano, że oprócz używanego wschodniego szlaku śródziemnomorskiego, to z takich państw jak Syria, Afganistan, Irak czy Turcja częściej spotykano z tego kierunku, rodziny z dziećmi a z kolei z szlaku centralnego śródziemnomorskiego większą liczbę nieletnich bez opieki.

Zdjęcie 4 Migranci z Kosowa, na węgiersko-serbskiej granicy (odnotowano wysoką liczbę kobiet i dzieci)

Źródło: Frontex, *Western Balkans Annual Risk Analysis 2015*, Warsaw, May 2015, s. 35.

Logicznym jest, że napływ małoletnich i nieletnich bez opieki od 2008 r., będzie się różnił od tego w 2015 r. czy od tego współcześnie ale faktem jest, że nieletni przybywający do UE w wysokiej liczbie, pociągają za sobą szeroki zakres konsekwencji. Po pierwsze, nieletni oczywiście potrzebują specjalnej opieki. Po drugie, jeśli przyjeżdżają bez opieki, wymagają dalszej uwagi. Wzorce podróżowania małoletnich bez opieki różnią się od tych, którzy podróżują z ich rodzinami. Warto zauważyć, że małoletni bez opieki są bardziej narażeni na przestępczość, w tym handel ludźmi (np. w związku z prostytutką dziecięcą, żebractwem itp.). Mimo wszystko badanie udziałów nieletnich w tym procederze, jest przydatnym narzędziem do monitorowania wzorców migracji, profili migrantów, tras i sposobów działania (modus operandi). Ponadto świadomość na temat wpływu przepływów migracyjnych nieletnich jest podstawą dla władz, do podjęcia odpowiednich środków i działań łagodzących¹⁰⁶.

¹⁰⁶Frontex, *FRAN Quarterly – Issue 2 (Q2), April-June 2017*, Warsaw, December 2017, s. 21.

Analiza handlu dziećmi – małoletnich i nieletnich bez opieki – od 2020 r.

Analizując dane za 2020 r. zacząć należy od tego, że Frontex i Międzynarodowa Organizacja Migracji (IOM) połączyły siły w celu wsparcia walki przeciwko handlowi i przemytowi dzieci w UE, na Bliskim Wschodzie i w Północnej Afryce. Podczas pierwszych serii wspólnych aktywności, Agencja zebrała razem ekspertów ds. ochrony dzieci, organy ścigania i decydentów do wprowadzenia narzędzi, w celu zwalczania handlu i przemytu dzieci. Jednym z nich jest szkolenie dla funkcjonariuszy straży granicznej, którzy często są pierwszymi i często ostatnimi funkcjonariuszami organów ścigania, którzy mogą być w stanie zidentyfikować ofiary tej haniebnej zbrodni. Jeżeli chodzi o samą walkę z handlem dziećmi to Frontex był aktywny w tej dziedzinie przez lata w współpracy z wyspecjalizowanymi agencjami ONZ i organizacjami pozarządowymi, wydając podręczniki dla funkcjonariuszy straży granicznej o tym jak wykryć potencjalne ofiary tego procederu i jak zwrócić się o pomoc. Przy okazji Agencja wydała także arabską wersję wspomnianego podręcznika *VEGA: Dzieci na lotniskach*, która zapewnia funkcjonariuszom straży granicznej i pracownikom lotniska wskazówki dotyczące pomocy dzieciom wymagającym szczególnej troski¹⁰⁷.

Wysoka liczba wykryć na Centralny Morzu Śródziemnym, Bałkanach Zachodnich i Zachodniej Afryce szlakach powinny dać pauzę - jak sugerują eksperci, że presja migracyjna do UE jest stała. Jakkolwiek, był wzrost w udziałach grup wrażliwych. Kobiety i dzieci reprezentują mniejszy udział w całościowej populacji migracyjnej przybywającej do wybrzeży UE w 2020 Większość nieletnich podróżująca szlakiem wschodniośródziemnomorskim – często jako część jednostek rodzinnych – ich ogólny udział zmniejszył się, czego konsekwencją był ogólny spadek liczby przyjazdów na szlaku wschodniośródziemnomorskim. Chociaż niektóre dane dotyczące przyjazdów nie rozróżniają wieku, liczba zgłoszonych nieletnich spadła z około 23% w 2019 r. do około 11% w 2020 r.¹⁰⁸ W kwestii danych statystycznych za lata 2018-2021 r. Frontex uzyskał następujące dane, które zostały opublikowane w formie tabeli w Rocznej Analizie Ryzyka za lata 2022/2023.

¹⁰⁷Frontex, *2020 in brief*, Warsaw 2021, s. 28-29.

¹⁰⁸Frontex, *Risk Analysis for 2021*, s. 9,14.

Tabela 1 Nielegalne przekroczenia granic pomiędzy przejściami granicznymi, na wjeździe. Wykrycia na granicach zewnętrznych z wyszczególnieniem na rodzaj granicy, płeć i grupy wiekowe

	2018	2019	2020	2021	Share of total	% change on prev. year	Highest share
Border Type							
Sea	113 643	106 246	87 390	112 616	56	29	Tunisia (14%)
Land	35 474	35 600	39 033	87 485	44	124	Syria (49%)
Gender							
Female	28 547	32 987	10 781	16 916	8.5	57	Syria (15%)
Male	113 770	106 690	109 510	169 942	85	55	Syria (26%)
Not available	6 800	2 169	6 132	13 243	6.6	116	Tunisia (21%)
Age Group							
Adult	114 183	96 947	86 362	119 517	60	38	Morocco (12%)
Minor	30 948	32 554	15 159	22 038	11	45	Tunisia (12%)
Not available	26 430	4 009	3 522	4 762	2.4	35	Unspec. sub-Saharan nationals (24%)
Accompanied	765	23 542	5 996	6 391	3.2	6.6	Afghanistan (19%)
Unaccompanied	3 753	5 003	5 641	10 885	5.4	93	Tunisia (19%)
Not available	3 986	12 345	24 902	58 546	29	135	Syria (66%)
Total	149 117	141 846	126 423	200 101	100	58	

Źródło: Frontex, Annual Risk Analysis 2022/2023, Warsaw, September 2022, s. 43.

W przedstawionej tabeli widać znaczny wzrost liczby małoletnich bez opieki z 3 986 w 2018 r. do 10 885 w 2021 r. (wzrost o 93 %). Dzieci te, pochodzące z Tunezji stanowiły 5.4 % wszystkich grup wiekowych przedstawionych w tabeli. Oprócz powyższych danych warto podać także przykłady rezultatów uzyskanych podczas Wspólnych Dni Działania w 2020 r. (Frontex prowadził Wspólne Dni Działania Dunaj 5, Mobile 3, Arktos 2 i wspólnie kierowali Wspólnymi Dniami Działań w Południowo-Wschodniej Europie i Dnem Działania w kierunku handlu dziećmi EMPACT), wyniku których udało się zidentyfikować 74 przemytników ludzi, 419 handlarzy dziećmi, 249 potencjalne ofiary handlu dziećmi, 423 sfałszowanych dokumentów, 1 819 kg narkotyków, 384 skradzione auta, 38 milionów papierosów i 51 broni¹⁰⁹. Kolejno w czerwcu Frontex nawiązał współpracę z 33 krajami, Europolem i Interpolu w celu zwalczania przestępczości handlu ludźmi a zwłaszcza dzieci. Więcej niż 22 000 funkcjonariuszy brało udział w tygodniowej operacji (Dni Wspólnego Działania) i sprawdzono więcej niż 970 000 osób, setki domów, zakładów handlowych, węzłów transportowych i przejść granicznych. Jakie były rezultaty? Aresztowano 134, w tym 29 za handel ludźmi w celu wykorzystania seksualnego i 4 za wykorzystanie do prac przymusowych, zidentyfikowano 134 potencjalne ofiary, w tym 15 małoletnich, zidentyfikowano 64 podejrzanych handlarzy i wszczęto 104 nowe sprawy karne¹¹⁰.

¹⁰⁹Frontex, 2020 in brief, Warsaw 2021, s. 23.

¹¹⁰Frontex, 2022 in brief, Warsaw 2023, s. 18.

Zdjęcie 5 Akcje poszukiwawczo-ratownicze prowadzone przez władze portugalskie –
Operacja Temis 2018 r. – Frontex - Francesco Malavolta

Źródło: Frontex, Risk Analysis for 2019, s. 31.

Wywołane konfliktami migracje i przemieszczenia wewnętrzne były coraz większym problemem w ostatnich latach, jak również wzrost liczby podróżujących ludzi z powodu konfliktów zbrojnych i socjopolitycznych zamieszek, w dodatku wyeksponowane zostały także wrażliwe grupy na wpływ zorganizowanej przestępczości. Rosnąca liczna małoletnich bez opieki w podróży podczas zdrowotnych i humanitarnych kryzysów znacząco powoduje wzrost ryzyka eksploatacji dzieci. Szacunkowo 42% wszystkich siłowo przesiedlonych ludzi w 2020 r. stanowiły dzieci – znak ekspozycji na przemoc i wykorzystanie u podstaw, tranzyt oraz kraje docelowe. Pod tym względem, wojna w Ukrainie może mieć znaczący efekt w nadchodzących latach jako wzmożony przepływ ludzi uciekający przed wojną i innych wpływających pośrednio regionów w tym wrażliwych grup, które mogą być eksploatowane przez grupy przestępcze. Wykorzystanie profilowania i profilów ryzyka przez organy kontroli granicznej są jedną z dróg do wykrycia handlu ludźmi, ale świadomość i ścisła współpraca pomiędzy wszystkimi aktorami zaangażowanymi pozostaje silną reakcją na obecną sytuację¹¹¹. Dodatkowo, socjoekonomiczna sytuacja w paru krajach afrykańskich doprowadziła do 45 % wzrostu w liczbie nowo zarejestrowanych uchodźców w Tunezji, z dużą częścią z nich pochodzących z Wybrzeża Kości Słoniowej (38 %). Znacząca liczna małoletnich pojawiła na szlaku środkowo-śródziemnomorskim (47 % wszystkich dzieci i 91 % wszystkich małoletnich

¹¹¹Frontex, *Strategic Risk Analysis 2022*, Warsaw, June 2020, s. 20.

bez opieki w 2021 r. byli ob. Tunezji, Egiptu i Bangladeszu) jest to kolejny wysoko-ryzykowny wskaźnik do potencjalnego wykorzystania¹¹².

Zdjęcie 6 Akcje poszukiwawczo-ratownicze prowadzone przez władze portugalskie –
Operacja Temis 2018 r. – Frontex - Francesco Malavolta

Źródło: Frontex, Risk Analysis for 2019, s. 33.

Ostatnie zagrożenia i wyzwania na naszych granicach zewnętrznych testowały społeczność. Wojna w Ukrainie przetransformowała Europę i naszą drogę jak widzimy wschodnie granice, które do dzisiaj nie doświadczyły żadnych takich wydarzeń na taką skalę. Po pierwsze zmiana nastąpiła po hybrydowej agresji Białorusi w połowie 2021 r. poprzez stworzenie sztucznego szlaku migracyjnego a następnie po tym, przez rosyjską inwazję na Ukrainę – która przyniosła milion uchodźców w progi UE i wyzwania związane z zarządzaniem granicami na nadchodzące lata. Powyższe problemy mogą wywrzeć wzrost w handlu ludźmi, szczególnie dziećmi, jak wiadomo także jak wzrost w przemyśle bronią i innymi nielegalnymi dobrami¹¹³.

¹¹²Frontex, *Annual Risk Analysis 2022/2023*, Warsaw, September 2022, s. 36.

¹¹³Frontex, *Annual Risk Analysis 2022/2023*, Warsaw, September 2022, s. 7.

Zdjęcie 7 Pomoc udzielana przez Frontexu i państw członkowskich uchodźcom z Ukrainy

Źródło: Frontex, 2022 in brief, Warsaw 2023,s.9.

Podsumowanie

Unia Europejska nadal pozostaje kierunkiem dla ofiar handlu ludźmi pochodzących z państw trzecich. Wykorzystanie seksualne (46 %) pozostało dominującą formą handlu w UE, za pracą przymusową (21 %). Niektóre ofiary były zmuszane do działalności przestępczej (12 %) kiedy pozostali byli ofiarami tak zwanej służebności domowej (4 %). Kobiety i dziewczynki stanowiły największą grupę ofiar handlu ludźmi, zarówno wśród zidentyfikowanych narodowości UE i nie-UE, fakt ten jest mocno skorelowany z głównym celem handlu – wykorzystaniem seksualnym. Wśród nie-UE narodowości, ofiary pochodziły z Nigerii, Albanii oraz Chin i były często handlowane w celu wykorzystania seksualnego, podczas gdy ob. Sudanu, Wietnamu, Chin, Indii czy Eryterii byli handlowani w celu pracy przymusowej w różnych krajach członkowskich. W tym kontekście, Afryka pozostaje ważnym regionalnym źródłem dla ofiar handlu ludźmi w UE. Niemniej jednak, dane o narodowościach są dynamiczne i często podążają za ostatnimi wydarzeniami dotyczącymi kryzysu humanitarnego na świecie. Handel dziećmi często pozostaje niewidzialny dla społeczeństwa, ukryty za rodzinami i religijnymi zwyczajami różnych narodowych i etnicznych grup. Odnotowane przypadki handlu dziećmi dotyczą wykorzystania seksualnego, przymusowego żebractwa i wymuszonych udziałach w przestępstwach takich jak: uprawa konopi, sprzedawanie narkotyków i kradzieże kieszonkowe. Sieci przestępcze czerpią korzyści i zdobywają przewagę z ogólnej charakterystyki sytuacji po konfliktowych

i wykorzystują duże liczby małoletnich bez opieki, wdów i bezdomnych, w ostrych postaciach eksploatacji takich jak: używanie dzieci do zbrojnych aktywności, zawierających ataki samobójcze, sprzedawanie dzieci, przymusowe małżeństwa, niewolnictwo seksualne i tak dalej. Pomimo różnic pomiędzy przemysłem ludzi a handlem ludźmi luka w legalnych i bezpiecznych szlakach podróży ekspozuje migrantów i uchodźców na różne formy handlu i kreuje duży profit w możliwościach dla sieci przestępczych. Aktywność przestępcza, taka jak używanie bezpośrednich zagrożeń albo przymusu może być łatwa do zauważenia, ale bardziej subtelne sposoby wykorzystania pozostają przez społeczeństwo niewidzialne. Migranci są ofiarami nie tylko w kraju pożądanego miejsca docelowego, ale także wzdłuż szlaku, w punktach tranzytowych i obozach migracyjnych. Ofiary często zadłużają się finansowo u handlarzy więc w ten sposób są zobowiązani do pracy dla handlarzy w celu spłaty niebotycznych kwot długów. Wykorzystanie i poniżające postawy w krajach pochodzenia mogą być kolejnym powodem ucieczki z kraju i poszukiwaniem azylu w UE¹¹⁴.

Stała obecność migrujących dzieci podróżujących przez szlak Bałkan-Zachodnich w ostatnich latach wskazuje na stałe ryzyko znęcania się i wykorzystania nad dziećmi. Nieoczekiwany przepływ ludzi na wschodnich granicach lądowych, uciekających z wojny w Ukrainie, prezentuje szanse dla sieci handlarzy do zwabienia wrażliwych grup ludzi celem prostytucji albo wykorzystania w biednych warunkach pracy. Wyjątkowy kryzys humanitarny i problemy by samodzielnie utrzymać życie naraża wiele kobiet i dzieci na handel. Przedłużający się konflikt zbrojny powoduje, że w wyniku wielu ofiar cywilnych, wiele dzieci traci swoich krewnych, zatem wzrasta liczba małoletnich bez opieki na granicach. Kiedy krótko-terminowa presja będzie najbardziej ewidencjonowana na krajach graniczących z Ukrainą, to w perspektywie średnio długo okresowej efekty bezprecedensowego przesiedlenia ludzi będą widoczne we wszystkich państwach członkowskich, w obliczu narastającej liczny przypadków wykorzystania. Pod tym względem, utrzymanie zdolności recepcyjnych państw członkowskich jest niezbędne do zapewnienia natychmiastowej ochrony, ale w długo okresowej perspektywie, opieka nad grupą wrażliwych ludzi i szczególnie dziećmi jest także kluczowa. Migranci z Afryki, zarówno dzieci jak kobiety, przybywające przez morskie i powietrzne szlaki będą uważane jako najbardziej wystawione na handel. Niemniej jednak, czynniki wypychające migrację powodują, że wszyscy migranci należą i tak do grupy wrażliwej na różne formy eksploatacji¹¹⁵. Szeroko rozumiana taktyka i metodyka czynności wykrywczych daje w efekcie skuteczną współpracę międzynarodową

¹¹⁴Frontex, *Annual Risk Analysis 2022/2023*, Warsaw, September 2022, s. 37-38.

¹¹⁵Frontex, *Annual Risk Analysis 2022/2023*, Warsaw, September 2022, s. 36.

i instytucjonalną, w zakresie zwalczania i przeciwdziałania tym przestępstwom. Podkreślić trzeba raz jeszcze, że dzieci są traktowane jako grupy szczególnie wrażliwe na wykorzystanie i także mają swoje prawa i obowiązki, które różnią się od tych posiadanych przez osoby o dorosłe. Z tego powodu funkcjonariusze straży granicznej powinni objąć je szczególną opieką¹¹⁶. Pamiętajmy, że funkcjonariusze Straży Granicznej mogą czasami reprezentować jedyną możliwość dla ofiar do otrzymania wsparcia i ochrony przez wykorzystaniem¹¹⁷. 18 listopada to Europejski Dzień Ochrony Dziecka przeciwko wykorzystywaniu i nadużyciom seksualnym. Funkcjonariusze #EUStandingCorps pomagają ich chronić poprzez: wczesna identyfikacja i skierowanie, szkolenie funkcjonariuszy organów ścigania, operacji wymierzonych w przemyt ludzi. Frontex nauczył swoich funkcjonariuszy ogólnoswiatowego znaku wykorzystywanego przez ofiary przemocy. Sygnał, stworzony przez Kanadyjską Fundację Kobiet dla osób do wskazania, że potrzebują pomocy, rozprzestrzeniło się w ciągu ostatniego roku, głównie za pośrednictwem TikTok¹¹⁸. Bądźmy świadom dzisiejszych zagrożeń, ponieważ w tym kontekście: „Nie wiedzieć” to „żyć w zagrożeniu”¹¹⁹konotacja tego zdania jest wręcz śmiertelna.

Zdjęcie 8 Światowy znak wykorzystywany przez ofiary przemocy

Źródło: Frontex, 2021 in brief, Warsaw 2022,s. 32.

Streszczenie:

Proceder handlu ludźmi a szczególnie jedna z jego form, czyli ta dotycząca dzieci zarówno będących pod opieką jak i bez niej to przestępstwo, które zarówno w przeszłości, obecnie jak i w przyszłości stanowi poważny problem nie tylko w Europie ale i na świecie. Zarówno regulacje prawne dotyczące samej definicji jak i niska wykrywalność tego zjawiska, wciąż pozostaje w czołówce najbardziej lukratywnych przestępstw dla zorganizowanych grup przestępczych. Niniejszy artykuł jest analizą procederu handlu dziećmi, bez opieki na terenie

¹¹⁶*Ethics of Border Security, Centre for the Study of Global Ethics University of Birmingham, Frontex/64/2010, s. 22-23, 38-39, 65.*

¹¹⁷Frontex, *Risk Analysis for 2018*, Warsaw 2018, s. 30, 36, 41.

¹¹⁸Frontex, *2021 in brief*, Warsaw 2022,s. 32.

¹¹⁹J. L. Wiśniewski, *S@motność w sieci*, Wołowiec 2001.

Europy z perspektywy Frontexu a także stanowi zestawienie statystyczne ofiar handlu dziećmi. Z uwagi na niewielką ilość źródeł na przedstawiony problem, artykuł bazuje na dostępnych danych, udostępnionych i opracowanych przez Agencję, na lata 2022-2023.

Słowa kluczowe:

Handel ludźmi, handel dziećmi, małoletni i nieletni bez opieki, Unia Europejska, Frontex

Key words:

Human trafficking, children trafficking, unaccompanied minors and juvenile, European Union, Frontex

Bibliografia:

1. *Cytaty: Cynceron*, <http://www.wyczytaj.pl/cytaty/cynceron/wolnym-jest>, [dostęp: 20.03.2023 r.].
2. *Ethics of Border Security*, Centre for the Study of Global Ethics University of Birmingham, Frontex/64/2010.
3. Frontex, *2020 in brief*, Warsaw 2021.
4. Frontex, *2021 in brief*, Warsaw 2022.
5. Frontex, *2022 in brief*, Warsaw 2023
6. Frontex, *Annual Risk Analysis 2022/2023*, Warsaw, September 2022.
7. Frontex, *FRAN Quarterly – Issue 2 (Q2), April-June 2017*, Warsaw, December 2017.
8. Frontex, *Fundamental rights training for border guards, trainers' manual*, Warsaw 2013, s. 38.
9. *Frontex Releases Report on Unaccompanied Minors in European Migration, 13.12.2010 r.*, <https://frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/frontex-releases-report-on-unaccompanied-minors-in-european-migration-KuQSLC>, [dostęp: 07.04.2023 r.].
10. Frontex, *Risk Analysis for 2018,2019, 2021*.
11. Frontex, *Situational Overview on Trafficking In Human Beings*, Warsaw, June 2011
12. Frontex, *Strategic Risk Analysis 2022*, Warsaw, June 2020.
13. Frontex, *VEGA Podręcznik: dzieci na lotniskach – zagrożenia dla dzieci w drodze, wytyczne dla Straży Granicznej*, Warszawa, Czerwiec 2015.
14. Frontex, *Western Balkans Annual Risk Analysis 2015*, Warsaw, May 2015
15. Głogowska-Balcerzak A., *Standardy zwalczania handlu ludźmi w prawie międzynarodowym*, Łódź 2019.
16. Pietras-Eichberger M., *Europejskie akty prawne [w:] Handel ludźmi przestrzeń prawno karna i kryminalistyczno-kryminologiczna*, P. Łabuz, I. Malinowska, M. Michalski, T. Safjański (red.), Warszawa 2017, s. 16-36.
17. Safjański T., *Współpraca międzynarodowa w zwalczaniu handlu ludźmi w świetle wywiadu kryminalnego [w:] Handel ludźmi przestrzeń prawno karna i*

kryminalistyczno-kryminologiczna, P. Łabuz, I. Malinowska, M. Michalski, T. Safjański (red.), Warszawa 2017, s. 325-361.

18. Semeniuk T., *Wystąpienie [w:] Ofiary handlu ludźmi*, L. Mazowiecka, (red)., Warszawa 2014, s. 27-38.

19. Wiśniewski J.L., *S@motność w sieci*, Wołowiec 2001.